

GERMÁNSKY ŽIAROVÝ HROB Z BERNOLÁKOVA

VLADIMÍR TURČAN

Keywords: Roman Period, Cremation, Urn, Iron shears

V júni roku 1993 boli Slovenskému národnému múzeu - Archeologickému múzeu ohlásené nálezy, odkryté robotníkmi pri kopaní ryhy pre vodovodné potrubie na dvore fary v Bernolákove (okr. Senec). Predmety boli prevzaté pracovníkmi SNM - Archeologického múzea Z. Farkašom a autorom tohoto príspevku. Zachránené nálezy pozostávali z *hlinenej urny* (1) a *železných pérových nožníc* (2). Podľa informácie správcu fary boli nožnice uložené v nádobe spolu so spálenými kostičkami, ktoré však robotníci vyhodili. Iné nálezy sa nenašli, resp. ostali nepovšimnuté. Vyhodený obsah urny sa už nepodarilo nájsť s výnimkou dvoch fragmentov kostí z lebky. Podľa antropologickej analýzy A. Šefčákovej patrili dvom jedincom, a to žene vo veku adultus a bližšie neurčiteľnému mužovi (Šefčáková – Farkaš – Turčan 1995, 126–127). Vykopaná ryha, široká asi 50 cm a hlboká 110 cm bola orientovaná v smere S – J. Spodok nádoby bol pôvodne umiestnený zhruba na úrovni dna výkopu; jej odtlačok sa v dobe príchodu archeológov ešte rýsoval vo východnej stene jamy. Nálezy sú uložené v zbierkach SNM - AM pod evid. č. AP 37 218 – 37219.

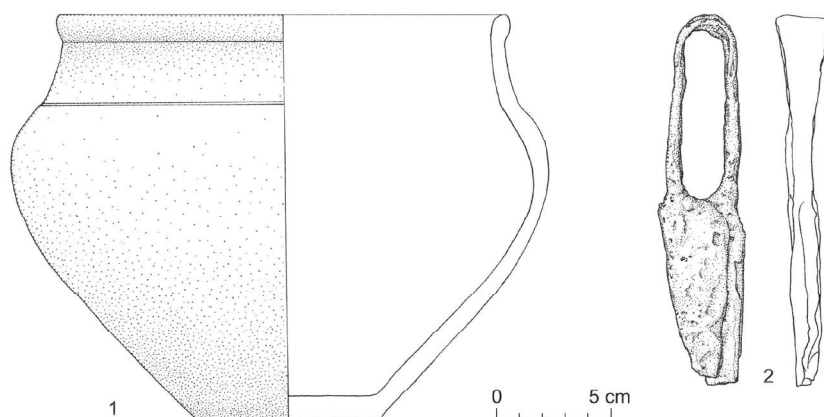
Obr. 1 Bernolákovo. Plán lokality s miestom nálezu urny

Opis predmetov

1. *Nádoba hlinená, voľne vyhotovená v ruke, so širokým, na vonkajšej strane zosilneným ústím a mierne cylindrickým hrdlom, oddeleným od tela jemnou obvodovou ryhou. Telo v profile zaoblené s kónicky formovanou spodnou časťou. Dno neodsadené, rovné. Materiál s prímiesou drobného piesku, na povrchu obojstranne nanesený čierny povlak.*
Rozmery: výška 17,6 cm, ø ústia 19,6 cm, ø dna 7,8 cm (obr. 2: 1).
2. *Nožnice, železné pružinové, ukuté z jedného plátu s ostrím smerom ku dnu oblúkovo odsadeným, polkruhovitým oblúkom pružiny v strede rozšíreným, konce ulomené.*
Rozmery: dĺžka: 16,2 cm, šírka 3,7 cm, hrúbka plátu 0,6 cm (obr. 2: 2).

Z dvoch zachovaných artefaktov poslúži k presnejšiemu datovaniu hrobu predovšetkým hlinená urna (obr. 2: 1). Pomer medzi jej výškou a šírkou hovorí, že ide o terinu. Blízke analógie k bernolákovskej urne nájdeme na germánskych pohrebiskách juhozápadného Slovenska. Z dobre datovateľných celkov možno spomenúť napríklad hrob 179 v Abraháme, kde ju sprevádzala silne profilovaná bronzová spona typu Almgren 68 (Kolník 1980, 64, Taf. LI). Profiláciou totožnú urnu sprevádzal ten istý typ spony aj v žiarovom hrobe 42 v Sládkovičove (Kolník 1980, 143, Taf. CXLV.). Ide o najrozšírenejší typ spôn staršej doby rímskej na slovenskom území, ktoré sa objavili pred polovicou 1. storočia a doznali v tretej štvrtine toho istého storočia (Bazovský 2005, 22 – 23).¹ V hrobe 225 spomenutého pohrebiska v Abraháme sa sledovaný tvar urny vyskytol spolu s dvojicou šarnierových spôn s plochým členeným lučíkom (Kolník 1980, 78, Taf. LXIII). Ich výskyt možno ohraničiť poslednou tretinou 1. storočia, pričom počiatkom storočia nasledujúceho už patrili k zanikajúcim tvarom (Bazovský 2005, 43). I. Kvetánová datovanie hrobu zužuje na tretiu štvrtinu 1. storočia (Kvetánová 2008, 42). V Kostolnej pri Dunaji sprevádzali v hrobe 61 urnu daného tvaru dve bronzové nádoby, ktoré prešli žiarom pohrebnej hranice a boli preto zničené. Jednu z nich T. Kolník určil ako pravdepodobne vedro typu Eggers 39 alebo 40 (Kolník 1980, 119, Taf. CXIV). Datovanie tohto typu vedra do fázy B_{1c} (Krekovič 1987, 237) priraduje hrob takisto k súborom z druhej polovice 1. storočia (Kolník 1971, 518–519). Treba zároveň uviesť, že sledovaný tvar terín možno nájsť aj v ďalších, skromnejšie vybavených hroboch, resp. v sprievode chronologicky menej citlivého materiálu. Vyskytujú sa nezdobené, ako tomu bolo v Bernoláкове, ale sú známe aj exempláre s rytými motívami na spodnej časti nádoby (napríklad Kolník 1980, Taf. LX: 216a, Taf. CI: 36a, Taf. CXLIII: 36a). Oprieť sa pri hľadaní analógií k našej urne o sídliskový materiál je ťažšie, nakoľko výraznejšie súbory z tohto obdobia v podstate chýbajú (Varsik 2008, 37–38). Charakteristiku sídliskovej keramiky sledovaného horizontu si možno vytvoriť snáď len vďaka preskúmaným objektom v Bratislave - Dúbravke. V ich výplni nechýbali ani tvary, blízke urne z Bernolákova (Elschek 1995, Abb. 4: 6; 5: 6).

Z hľadiska datovania sú v protiklade s nádobou menšou oporou železné pružinové nožnice (obr. 2: 2), označované niekedy ako „ovčiarске“. V rímskej dobe však predstavujú bežný typ tohto nástroja, použiteľného pri štandardných domácich prácach či pri niektorých druhoch remesiel ako praktickej súčasti inventára. Vyskytujú sa v hroboch mužov i žien, väčšinou po jednom exemplári (Droberjar 1999, 119) a to počas celej doby rímskej (Kolník 1961, 255). Hoci nechýbajú ani v chudobných hroboch, nejednalo sa o výrobok s podštandardne nízkou hodnotou, o čom hovorí okrem samotného výrobného materiálu napríklad aj nález z moravských Hrubčíc, kde sa v žiarovom hrobe našiel exemplár, opravený pomocou železnej doštičky (Zeman 1961, 260). Tvarovo ide o pomerne nediferencovaný artefakt, odlišiteľný len tvarovaním oblúka a ďalšími detailmi (Kolník 1961, 255); z hľadiska tohto kritéria patrí bernolákovský exemplár k typu 1 triedenia E. Droberjara (Droberjar 1999, 119).

Obr. 2 Bernolákovo. Inventár žiarového hrobu

K vyššie spomenutému určaniu antropologického materiálu treba dodať, že nie je istota, či pochádzal skutočne zo zachránenej urny. Možnosť, že ide o dvojhrob ženského a mužského jedinca, by sama o sebe nebola prekvapujúca, nakoľko sa s podobným fenoménom výnimočne stretávame (Kvetánová 2008, 24–25). V tomto prípade však nálezové okolnosti odôvodňujú zdržanlivosť.

Žiarový germánsky hrob, spracovaný v tomto príspevku, nie je prvým nálezom z doby rímskej na uvedenej polohe. Pri východnej stene rímsko-katolíckeho kostola, situovaného v tesnom susedstve fary, boli už v roku 1984 pri výkope vodovodnej ryhy zistené črepy zdobené radielkom a tenkými obvodovými lištami, datovateľné do staršej doby rímskej. Hoci tieto skromné nálezy boli pôvodne interpretované ako doklady sídliska (Slivka – Turčan 1985, 218, obr. 84), objav spomínanej urny naznačuje, že mohlo ísť takisto o nález funerálny. Keďže v tejto dobe bolo zvykom Germánov ukladať zosnulých na rozsiahlych žiarových pohrebiskách, nemožno vylúčiť, že pod zemou sa na lokalite nachádzajú ďalšie hroby. Tieto indície boli brané na zreteľ pri monitorovaní zemných prác okolo Kostola sv. Štefana Kráľa, ležiaceho v tesnom susedstve fary. Výkopy však boli hĺbené len do mladých násypových vrstiev, takže z hľadiska archeologického záujmu nepriniesli žiadne poznatky (Turčan 2004).

Žiarový hrob z dvora bernolákovskej fary možno na základe analógií zistených k urne datovať do druhej polovice 1. storočia. Patrí k rozsiahlejšiemu teritóriu s výskytom germánskych žiarových pohrebísk staršej doby rímskej, s výraznou koncentráciou na Trnavskej tabuli a je zároveň na jeho juhozápadnom okraji.

POZNÁMKA

¹ V príspevku je použitá terminológia spŕn podľa I. Bazovského (2005), ktorému ďakujem aj za poskytnuté informácie.

LITERATÚRA

- BAZOVSKÝ, I. 2005: Spony z doby rímskej v slovenskom barbariku. Nепublikovaná dizertačná práca. Bratislava.
- DROBERJAR, E. 1999: Dobřichov-Piřhora. Ein Brandgräberfeld der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen. Praha.
- ELSCHEK, K. 1995: Die germanische Besiedlung von Bratislava-Dúbravka während der älteren römischen Kaiserzeit. In: Tejral, J. – Pieta, K. – Rajtár, J. (Hrsgb.): Kelten, Germanen, Römer. Vom Ausklang der Latène-Zivilisation bis zum 2. Jh. im Mitteldonaugebiet. Brno – Nitra, s. 39–52.
- KOLNÍK, T. 1961: Pohrebisko v Bešeňove. Slov. Arch. 9, s. 219–300.
- KOLNÍK, T. 1971: Prehľad a stav bádania o dobe rímskej a sťahovaní národov. Slov. Arch. 19, s. 499–558.
- KOLNÍK, T. 1980: Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei. Bratislava.
- KRASKOVSKÁ, L. 1965: Popolnicové pohrebisko v Ivanke pri Dunaji. Slov. Arch. 13, s. 163–182.
- KREKOVIČ, E. 1987: Rímske importy na Slovensku. Pam. Arch. 78, s. 231–282.
- KVETÁNOVÁ, I. 2008: Deti stredodunajských Germánov. Analýza hrobov detí a mladistvých. Slov. Arch. 56, s. 21–60.
- SLIVKA, M. – TURČAN, V. 1985: Nález z doby rímskej z Bernolákova. AVANS v r. 1984, s. 218–219.
- ŠEFČÁKOVÁ, A. – FARKAŠ, Z. – TURČAN, V. 1995: Nález germánskeho hrobu v Bernolákove. AVANS v r. 1993, s. 126–127.
- VARSÍK, V. 2008: Germánske sídliská na juhozápadnom Slovensku. Stručný prehľad bádania. In: Droberjar, E. – Komoróczy, B. – Vachútová, D. (edd.): Barbarická sídliská. Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výskumů (Archeologie barbarů 2007), s. 37–45.
- TURČAN, V. 2004: Bernolákovo. Nálezová správa 36/2004 uložená v SNM- Archeologickom múzeu Bratislava.
- ZEMAN, J. 1961: Severní Morava v mladší době římské. Praha.

EIN GERMANISCHES BRANDGRAB AUS BERNOLÁKOVO

VLADIMÍR TURČAN

Beim Ausgraben einer Rinne für Wasserleitung entdeckte man im Hof des Pfarrhauses in Bernolákovo (Bez. Senec) eine tönernerne Urne (Abb. 1: 1) und im deren Innern eine eiserne Schere (Abb. 2: 2) und verbrannte Knöchelchen. Die meisten von ihnen wurden von den Arbeitern weggeworfen. Auf Grund der nachträglich gewonnenen Knöchelchen wurden zwei Individuen identifiziert – eine Frau im Alter Adultus und ein näher nicht spezifizierter Mann. Die Urne kann man anhand der analogischen Funde aus anderen Gräberfeldern (Abrahám, Kostolná pri Dunaji, Sládkovičovo), wo solche Gefäße in Vergesellschaftung mit Fibeln bzw. mit einem Bronzegefäß erschienen, in die zweite Hälfte des 1. Jh. datieren. Unter älteren Lesefunden aus dieser Fundstelle finden wir Keramikscherben aus der älteren römischen Kaiserzeit. Mit Rücksicht auf den Charakter der Gräberfelder dieser Periode ist es sehr gut möglich, dass sich in der Erde auch weitere Gräber befinden.

*PhDr. Vladimír Turčan, Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Žižkova 12,
P.O. BOX 13, 810 06 Bratislava 16, Slovenská republika
turcan@snm.sk*